

Siveellisemmän Suomen puolesta

Eija Jämbäck:

Siveellisemmän Suomen puolesta. Tilma Hainari Uskonnollisena moraalireformistina ja rotuhygienian edistäjänä 1904–1934. Helsingin yliopisto 2020. 307s. ISBN 978-951-51-6491-9. sähköinen julkaisu <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-6492-6>

Eija Jämbäckin väitöskirjatutkimus *Siveellisemmän Suomen puolesta: Tilma Hainari uskonnollisena moraalireformistina ja rotuhygienian edistäjänä 1904–1934* osoittaa, miten laajalle huoli tulevien sukupolvien laadusta oli 1900-luvun alkupuolella levinnyt. Pohdinta väestön laadun parantamiseksi ei rajoittunut vain väestöteittäilijöihin ja terveyden alan ammattilaisiin, vaan siitä olivat huolissaan opettajat ja lukeneisto, myös Tilma Hainari (1861–1940). Mikäli ankaria toimenpiteitä ei tehtäisi rikollisuuden ja veneeristen sairauksien leviämisen estämiseksi, odottaisi Suomea synkkä tulevaisuus. Taustalla vaikutti luulo siitä, että pelättyjen sairauksien, kuten mielisairauden, tylsämielisyyden, alkoholismin ja rikollisten taipumusten oletettiin periytyvän. Rotuhygieniaksi tai eugeniikaksi kutsuttu tieteenala tarjosi ratkaisua ongelmiin.

Tilma Hainari oli naisasianainen, aluksi kotiopettaja ja myöhemmin englanninopettaja.¹ Hän oli käynyt ruotsinkielisen tyttökoulun Sortavalassa ja oli uskonnollinen, kuten monet aikakauden sivistyneistönaiset. Hänen toimintasäteensä ulottui normaalin koulutyön lisäksi moniin eri järjestöihin ja poliittiseen toimintaan: aluksi Sortavalan Rouvasväen yhdistykseen sihteerinä, minkä myötä alkoi rajaseututyö puoliso Oskar Hainarin (1856–1919) rinnalla.

Sortavalassa Hainari liittyi Suomalaiseen puolueeseen, Valkonauhaliittoon, Suomen Naisyhdistykseen, Suomen Naisjärjestöjen Keskusliittoon ja sen komiteoihin. Hän oli viisi kertaa Suomalaisen puolueen, myöhemmin Kokoomuspuolueen eduskuntaehdokkaana ja puolueen valtuuskunnassa. Vaalilauseisiin kuului ”Kansan rauhallinen edistys kristillisyyden pohjalta” ja ”Uskonto, siveys ja raittius”. Muistelmissaan Tilma Hainari totesi vaaliohjelmansa olleen kaukana siitä mitä

ihmiset tarvitsevat. Aikalaiskirjallisuudesta ja omaelämäkerrasta käy selvillä, miten aktiivisesti Tilma Hainari otti osaa päivänpolttaviin kysymyksiin. Kielitaitonsa ja aktiivisuutensa ansiosta hänet nimitettiin Kansainliiton yleiskokoukseen Suomen valtuuskunnan varajäseneksi, vuonna 1917 kaupunkien poliisilaitosten uudelleenjärjestämistä pohtivaan komiteaan ja vuonna 1931 kieltolaki-kysymystä käsittelevään, niin sanottuun Björkenheimin komiteaan. Hainari vaikutti lastensuojelulain, rikoslain, avioliittolain uudistamisen ja sterilisaatiolain valmistelun taustalla.

Eija Jämbäckin tutkimus käsittää vuodet 1904–1934. Rajavuodet liittyvät tutkimuskohteen elämän muutoksiin. Vuonna 1904 Tilma Hainari muutti Sortavalasta Helsinkiin, ja samana vuonna hän osallistui naisten kansainväliseen konferenssiin Berliinissä, jonka hän katsoi käännteentekeväksi taitekohdaksi niin suhteessa naisasiatyöhön kuin muihin yhteiskunnallisen vaikuttamisen tapoihin. Vuonna 1934 Hainari luopui Suomen naisten kansallisliiton (SNKL) siveellisyyskomitean puheenjohtajuudesta ja vetäytyi taka-alalle.

Tutkimuksen metodina on biografinen menetelmä. Tällöin huomio kohdistuu toimijan minäkuvaan, itseyttämyykseen, asemaan, näkemyksiin sekä hänen toimintaansa muovanneisiin sosiaalisiin, uskonnollisiin, poliittisiin ja muihin rakenteisiin ja normeihin. Tutkimuksessaan Jämbäck pyrkii selvittämään, miksi Hainari omaksui moraalireformin ja rotuhygienian ja miten nämä aatesuuntaukset näkyivät hänen ajattelussaan ja toiminnassaan. Toiseksi hän selvittää Hainarin uskonnollisuuden laatua ja sen ilmenemismuotoja. Kolmas tutkimuskohde on uskonnollisuuden ja rotuhygienian suhde Hainarin elämässä. Tutkimuksen vaativin osa on pyrkimys verrata Tilma Hainarin edustamia ajattelu- ja tutkimustapoja aikakauden konteksteihin ja mentaliteetteihin.

Jämbäck rakentaa tutkimuksensa arkistolähteisiin, tärkeimpinä Tilma Hainarin yksityiskokoelma Suomalaisen kirjallisuusseuran arkistossa ja järjestöjen arkistoaineistot. Tekijä hyödyntää myös aikalaiskirjallisuutta, lehdistöä, muistelmia sekä kotimaista ja ulkomaista tutkimusta. Tilma Hainarin toiminnasta kertovien arkistolähteiden tulkinta ja heikko ajoitus on vaatinut runsaasti lähdekritiikkiä, sillä Hainarin oma arkistoaineisto on seulottu. Painettuihin lähteisiin kuuluu Hainarin

oma julkaistu tuotanto. Vuonna 1905 hän suomensi osan kansainvälisestäkin tunnetuimman suomalaisen naisasianaisen Aleksandra Gripenbergin (1857–1913) kirjasarjasta *Naisasian kehitys* eri maissa ja kirjoitti neljännen osan loppuun lyhyen selostuksen Gripenbergin merkityksestä naisasiatyoössä. Hainari kirjoitti pienoiselämäkerran moraalireformistista, Suomalaisen puolueen kansanedustajasta ja naisasianaisesta Hilda Käkikoskesta (1864–1912) ja toimitti tämän muistelmat vuosina 1913–1916.

Tutkimus etenee kronologisesti Tilma Hainarin elämänkulun mukaan. Se jakautuu viiteen päälukuun ja 27 alalukuun. Johdantoluvussa luodaan katsaus moraalireformiin ja rotuhygieniaan Euroopassa ja Yhdysvalloissa. Kakkosluvussa ”Yhteiskunnan epäkohdat luovat maaperää rotuhygienialle 1904–1913” tekijä tuo esiin yhteiskunnassa vallitsevan epätasa-arvon. Kolmannessa luvussa ”Siveellisyystyö tiivistyy ja saa rotuhygienisiä sävyjä 1914–1924” Hainari kokoaa naiset siveellisyystyöhön ja toimimaan paremman tulevaisuuden toivossa. Neljännessä luvussa ”Amerikan matkan tuomisina terävöitynyt rotuhygienia-ajattelu 1925–1934” päästään konkreettisiin ehdotuksiin sterilisaatiosta, avioliittolain rotuhygieenisistä painotuksista, naispoliisikysymyksestä ja lastensuojelun edistämisestä. Viidennessä luvussa tekijä esittää johtopäätöksensä.

Elämänsä aikana Tilma Hainari toimi 17 yhdistyksessä, joista monessa puheenjohtajana tai varapuheenjohtajana. Mielenkiintoisimpiin teemoihin kuuluu hänen toimintansa Suomen naisten kansallisliiton siveellisyyskomiteassa, missä hän edisti moraalireformia ja rotuhygieniaa. Ongelmien poistamiseksi hän ehdotti käytettäväksi sekä niin kutsutun positiivisen rotuhygienian keinoja, kuten eristämistä ja avioliittokieltoja sekä negatiiviselle rotuhygienialle tyypillisiä keinoja, kuten sterilisaatiota.

Järjestöissä pelättiin väestön laadun huonontumista, köyhälistön määrän lisääntymistä ja ennen muuta degeneraatiota, joka ilmeni aikalaisnäkökulmasta moraalilaskuna. Kansan puhtautta heikentäviä tekijöitä olivat epäsideellisyys, siveellisyysrikollisuus, erityisesti lapsiin kohdistuvat seksuaalirikollistapaukset, prostituutio ja alkoholismi. 1920- ja 1930-lukujen rotuhygienistä liikettä kutsuttiin englanniksi ”reform eugenics”.

Tilma Hainari pyrki kirjoituksillaan ja puheillaan vaikuttamaan siveellisyttä edistäviin hankkeisiin vaikuttaen muun muassa kokoomuspuolueessa ja laatien muutosehdotuksia naiskansanedustajille. Yhdistysaktiivina hän profiloitui ennen kaikkea moraalireformistiksi. Suomen naisyhdistys lähetti Hainarin edustajaksi Tampereen siveellisyysseuran järjestämään siveellisyyskonferenssiin 1908, jossa hän esitti idean naispoliisien perustamiseksi. Ensimmäiset naispoliisikurssit järjestettiin 1922–1933. Hainari puhui naispoliisien puolesta myös Kansainliitossa, johon vuonna 1933 perustettiin

naispoliisikomitea. Naispoliiseja tarvittiin suojelemaan ja kasvattamaan nuoria tyttöjä ja ennaltaehkäisemään näiden sortumista prostituutioon, ja pidätettyjen naisten tuli saada inhimillistä kohtelua. Siveellisyyskäsite liittyi seksuaalimoraaliin, sääntöjen noudattamiseen ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen kansalaisena. Naisen tuli olla yhteiskunnan epäkohtien paljastaja, yhteiskunnallinen toimija, äiti ja kasvattaja. Tarkastelun ulkopuolelle jää, oliko tämä vaatimus heijastumaa Tilma Hainarin lapsettomasta avioliitosta. Tekijän mukaan Hainari oli lasten ystävä. Hän hoivasi sukulais- ja kasvattilapsia ja painosti viranomaisia lastensuojelulain aikaansaamiseksi. Hän kuului useisiin lastenhuoltojärjestöihin, jopa vuonna 1905 perustettuun Koulukeittoyhdistykseen.

Aatteiden ja asenteiden tutkijan haasteellisena tehtävänä on selvittää, mistä vaikutteita saatiin. Näin myös Tilma Hainarin kohdalla. Tekijä viittaa Berliinin naiskongressiin 1904, jossa rotuhygienia oli esillä, Lontoon kielikursseihin 1912 ja Yhdysvaltoihin suuntautuneeseen matkaan. Vaikutteita ja malleja ongelmien ratkaisemiseksi saattoi saada myös eri alojen lehdistä. Kun Lontoossa 1912 pidettiin eugeniikkakongressi, osallistui kongressiin 400 edustajaa 12 eri maasta antropologeista sosiologeihin, lääketieteilijöistä väestötieteilijöihin. Kongressin saaman julkisuuden myötä levisivät eugeniikan ideat ympäri maailmaa. Kiinnostavaa on, että Tilma Hainari lähetettiin valtiollan toimesta myös Yhdysvaltoihin tutkimaan kieltoain vaikutuksia. Jämbäckin mukaan Yhdysvaltoihin vuonna 1925 suuntautunut matka vahvisti Hainarin käsitystä rotuhygienisten keinojen tärkeydestä, olihan sterilisaatiolait otettu voimaan Indianan osavaltiossa vuonna 1907.

Aikakauden porvarisnaisten tavoin Hainarin maailmankuvaan kuuluivat naisemansipaatio, fennomania, raittiusliike ja sosialismin vastustus, jotka rakentuvat kristilliselle pohjalle. Keskeisiä arvoja olivat koti, uskonto ja isänmaa, joita korostettiin erityisesti Suomen kansallisliiton siveellisyyskomitean työssä. Satojen luentotilaisuuksien ja esitelmien avulla pyrittiin kohottamaan lasten ja nuorten siveellistä kuntoa. Siveellisyyskomitea sai luvan kerätä rahaa kunnallisvaalipäivänä, jota se jakoi edelleen esimerkiksi turvakodeille.

Hainari oli huolestunut koko kansan siveellisten käsitysten hölymisestä ja hän nousikin huomattavaan asiantuntija-asemaan moraalireformissa. Moraalireformistit kävivät sotaa ensisijaisesti siveettömyyden kukistamiseksi ja turvautuivat myös rotuhygienian keinoihin prostituutio-ongelman ratkaisemiseksi. Moraalireformin olennainen osa oli raittiusasian ajaminen. Alkoholien käyttö tuotti onnettomuutta ja rotuhygienian mukaan alkoholi oli perinnöllistä degeneraatiota aiheuttava rotumyrkky.

Tekijälle pohtimisen arvoinen olisi ollut myös Hainarin ristiriitainen suhtautuminen työläisiin Sortavalan vuosina ja sisällissodan kestäessä. Sortavalassa Hainari

oli kohdannut ristiriidan köyhien ja rikkaiden välillä ja osallistui aviomiehensä Oskarin kanssa hyväntekeväisyystyöhön. Sisällissodan aikana näkökulma muuttui. Kapinalliset osoittautuivat ”terveen yhteiskunnan vihollisiksi” ja yhteiskunta oli puhdistettava punaisista.

Kansainvälisesti Hainarissa henkilöityi melko tyyppillinen eugeeninen feministi, käyttäkseni Jämbäckin omaksumaa määritelmää. Hainari oli keskiluokkainen kaupunkilaisnainen, toimi ammatissa, oli kiinnostunut uusista aatteista ja halusi vastata modernin yhteiskunnan ongelmiin moderneilla menetelmillä. Toisaalta hän oli konservatiivinen yhteiskuntarakenteiden säilyttäjä, mutta uskoi edistykseen, ihaili tiedettä ja suvaitsevaisuutta. Suomalaisen rotuhygienian kentässä Hainari oli yksi harvoista tälle aatteelle omistautuneista, aktiivisista ja arvovaltaisista rotuhygienian avaintoimijoista suomalaisten naisten keskuudessa.

Eija Jämbäck on onnistunut hyvin kokoamaan yhteen Tilma Hainarin maailmankuvan ainekset, toiminnan monet muodot ja hänen vaikutuksensa ja motiivinsa. Taustalla vaikuttavat paitsi uskonnollisuus, moraalireformismi ja rotuhygienia, myös 1900-luvun alun naisihanne puhtaus ja naisten äidilliset oikeudet ja ominaisuudet.

Marjatta Hietala, professori (emerita)
Tampereen yliopisto

1. Tekijä käyttää Hainarin kohdalla kolmea nimeä. Tilma Hainari oli tyttönimeltään Tilma Hagan, mutta avioliiton solmimisen jälkeen 1883 hänestä tuli Tilma Forsström. Vuonna 1906 Snellmanin syntymän satavuotispäivänä Forsströmit ottivat suomalaisen sukunimen Hainari.